

17. YÜZYIL MÜZİĞİ'NDE *GROUND*BASS TEKNİĞİNİN BAROK DÖNEMİN BAĞLAMINDA TEMSİL ETTİĞİ KİMLİK¹

Çağrıhan ERKAN*

ÖZET

Müzik tarihinde çok önemli bir dönem olan Barok'ta, gelişen dünya düzeni ile bilim, sanat, din, felsefe ve sosyal yapılanma gibi son derece önemli dinamikler birlikte sorgulanmıştır. Bu süreç, 17. yy içinde geniş çapta müziğe de yansımıştır. İnsanlık gelişimine damgasını vuran önemli alanları etkileyerek, dönemi yönlendirmiştir. *GroundBass*, *Camerata* topluluğundaki müzikçilerin kompozisyonları ile yerini yavaş yavaş *Opera*, *Madrigal*, *Concerto*, *Sonat*, *Choral-Prelud*, *Tocatto*, *Fuga* ve *Dans Süiti* gibi müzik biçimlerine bırakmıştır. 20. yy'da tekrar karşımıza çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: 17.yy Müziği, Barok Dönem, *GroundBass*, Çeşitleme (Varyasyon), Isaac Newton, Florentine *Camerata*.

THE *GROUND*BASS TECHNIQUE IN 17THCENTURY MUSIC AND ITS IDENTITY WITHIN THE CONTEXT OF THE BAROQUE ERA)

ABSTRACT

In the Baroque period, which was very important in the music history, crucial Dynamics such as science, art, philosophy, social structure were questioned with the changing World order. This process had wide reflections on music in the 17th Century and had a lead on the development swchich were milestones in humanity. Under the effects mentioned and with the compositions of the musicians of *Camerata*, *GroundBass* was gradually replaced by the musical forms like *Opera*, *Madrigal*, *Concerto*, *Sonat*, *Choral-Prelud*, *Tocatto*, *Fuga*, *Dance Suite* and reappeared in the 20th Century.

Keywords: 17thCentury Music, BaroqueEra, *GroundBass*, Variation, Isaac Newton Florentine *Camerata*.

Giriş

Müzik tarihinde, 1600-1750 yıllarını kapsayan Barok dönem sorgulamaların ve tepkisel gelişimlerin yaşandığı bir dönem olduğu bilinmektedir. 11. yüzyılda *organum* ile hayat bulan polifoni kavramı (kontrapuntal yaklaşım), takip eden beş yüzyıl boyunca gelişimini ve evrimini aralıksız olarak sürdürmüştür. Kontrpuan ilkeleri

¹Bu çalışma Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı Duysal Tasarım Programında02/05/2011 tarih ve14/56 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 25/05/2011 tarihinde kabul edilmiş Doktora tez çalışmasının özetidir.

* Dr., Ege Üniversitesi, Devlet Türk Musikisi Konservatuarı, Temel Bilimler Bölümü, Öğretim Görevlisi.
cagrihanerkan@gmail.com

doğrultusunda oluşturulan polifonik müzik, yüzyıllar süren evrimini 17. yüzyıl başlarında tamamlamıştır. Bu durum, bir süre sonra müziksel boyutta farklı estetik taleplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (Apel, 1974: 626)

17. yy Müziği Rönesans'a göre daha karmaşık bir armoni yapısı, gelişmiş bir çokseslilik, *A capella* yani çalgı eşiksiz koroların olduğu, dans müziğinin gelişmesiyle, karmaşık ritimler ve yeni formların olduğu bir içeriğe sahiptir. Yeni oluşan tonalitenin, majör-minör tonların gitgide artmakta olan gücü, yüzyılın ortalarında müzik formlarının yeni ilkelerinin keşfedilmesini sağlamıştır. (Griffiths, 2006).

Groundbass bu bağlamda gelişim göstermiş, ancak sonraki yüzyıllarda bir takım dönemsel etkin dinamikler ve taleplerden dolayı popülerliğini kaybetmiştir.

Problem

Bu çalışma; Barok döneme önemli bir damga vuran, çalgı ve ses müziğinde polifonik (kontrapuntal) yazı kimliğini temsil eden *groundbass*² tekniğinin, Barok dönem bestecilerince sıkça kullanılmasına karşın, sonraki dönemlerde tercih edilmemesi problemi üzerine kurulmuştur.

Hipotez

17. yy öncesi ve sırasında müzik pratiğindeki gelişmelerde, teknik ve teorik ilerlemeler, toplumsal dinamiklerin değişmesi ve *Florentine Camerata* gibi etki sahibi toplulukların sergilediği estetik tavır önemli olmuştur. Bunların neticesinde, Barok dönem sonunda bu dinamiklerin etkileri sonucu *groundbass* tekniğinin sergilediği polifonik kimliğin, önemini kaybettiği düşüncesi bu çalışmanın hipotezini oluşturmaktadır.

Yöntem ve Teknikler

17. yy'da Barok dönem, müzik, resim, heykel, mimari ve benzeri disiplinde, birçok etki alanına sahip olmuştur. Bu alanlarda birçok kimlikle birçok tür ve teknik, ilgili alanda önem kazanmış ya da değer kaybetmiştir. Bundan dolayı, inceleme açısından bu çalışmada tarihsel yöntem ve karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Barok dönem öncesi ve sonrası konu bağlamındaki olgular araştırılmış, kanıt olacak örnek ve tanımlamalar, yerli ve yabancı kaynak kitaplar taranarak konuya ışık tutan bilgiler işlenmiştir. Çalışma kapsamında özgün nota örneklerinin kullanılması hedeflenerek yeniden kurgulanmış, uyarlanarak hazırlanmış örnekler teorik ve teknik olarak kuşku doğuracağı için seçilmemiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Rönesans müziğinin kontrapunt ilkelerine dayanan ezgisel yönden sıkı doku içeren yapısı, yerini Barok dönemde yavaş yavaş *monodi* tekniği ile *Opera* türünün gelişmesine ışık tutan daha yalın bir işleyişe bırakmıştır. Bu geçiş aşamasında *groundbass* tekniğinin Barok dönem içerisindeki polifoniyi temsil eden aktif bir kimlik olarak yer almasına karşın, kısa bir süre içerisinde önemini kaybetmesinin nedenlerini saptamak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

²*Basso Ostinato* olarak da adlandırılan terimin, İngilizcesi tercih edilmiştir.

Çalışmanın Sınırları

Bu tez özetinde, Barok dönemde sadece müziksel açıdan önemli olarak bilinen *groundbass* tekniğinin Barok dönemdeki dönemsel kimliği irdelenmiştir. *GroundBass* tekniğinin terk edilişi ile ilgili toplumsal ve işlevsel olgular, müzik bağlamında düşünülerek sınırlandırılmıştır. Konuyu ilgilendiren alanlardaki *groundbass* tekniği ile ilgili ayrıntılar incelenmiş, bütün bir çerçeve içerisinde değerlendirilmiş, örnekler verilerek kavramlar desteklenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın metin kısmında kullanılan müzik örnekleri, konuyu tamamlayıcı öge içeren kısımlarıyla ele alınmış olup, bütünü verilmemiştir.

Müziğin Gelişim Sürecinde *GroundBass*'ın Yeri Ve Önemi

1550'li yıllarda uygulanan çeşitleme örnekleri *groundbass* ve *parafraz* adları altında ortaya çıkmıştır. *GroundBass* olarak, kısa bir motif aynı ses alanı içinde bas partisinde sürekli tekrarlanırken, öteki partilerde az ya da çok özgür bir kontrpuan yürütülüşü görülmektedir. Bu yöntem ilk olarak 13. ve 14. yy'da ortaya çıkmıştır.

En erken dönem bilinen *groundbass* örneği, 1240 ve 1325 yılları arasında olduğu sanılan '*Sumer is Icumenin*' adlı yapıttır. (Walton, 1974: 90).

"Sumer is icumen in."

mf

Sum - mer is a com - ing in, —

mp

Sing, cuck - oo, now — sing, cuck - oo. Sing, cuck - oo, now —

p

Loud now sing cuck - oo. Grow - eth seed, and blow - eth mead, and

mf

Sum - mer is a com - ing in, — Loud now sing cuck - oo.

sing, cuck - oo. Sing, cuck - oo, now —

Örnek 1: Sumer is a coming in (Walton, 1974: 91)

Barok dönem bestecilerinden *Monteverdi*, eserlerinde tek sesli ve konuşmaya dayalı ezgileri iki, üç sese çıkararak ses gösterilerine, süslemelere, doğaçlamaya yer vermiş, ilk operası *Orfeo* başarılı bulununca bu alanda yoğunlaşmış ve *groundbass* denilen ve sabit 8 ölçülük bas temasının üzerine, şarkıcının *melismatik* anlayışla doğaçlama yapma alışkanlığını o dönemde geliştirmiştir. *Henry Purcell* (1659-1695) *groundbass* tekniğini en çok kullanan bestecilerden biridir.

Purcell: Ground basses.

Welcome Song 1687

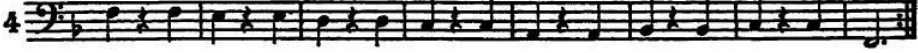
Dido and Aeneas

Fairy Queen, Plaint

King Arthur, Chaconne

Dioclesian

Dioclesian

Ode 1689

Örnek 2: Henry Purcell, *GroundBass Örnekleri* (Sadie, 2001)

Alessandro Grandi: Strophic variation (cantata) *Aprè l'huomo*.

1.

A - pre l'huo - mo in fe - li - ce all' hor che na - - sce

2.

Fan - ciul - lo poi che non più lat te il pa - sce

3.

Quante po - scia sos - tien tris - to e men - di - co Fa - ti - che e morti

4.

Chiu d'al fin le sue spo - glie an - gu - sto sas - so.

Ancak Purcell'de *groundbass* teması kimi zaman kıtanın uzunluğuna bağlı olarak 5, 7 ya da 13 ölçü uzunluğunda değişim göstermektedir. Bu ise, ele alınan şiirin kıtasına bağlı olarak yazılan *strophicbass* diye adlandırılan *groundbass* temasını oluşturmaktadır (Sachs, 1965: 142).

Örnek 3: Alessandro Grandi, *Strophic Variation* (Sadie, 2001)

OVERTURE. Henry Purcell.

Adagio.

Violino 1o.

Violino 2do.

Viola.

Basso.

PIANO.

Adagio.

cresc.

f

pp

f

pp

f

pp

Ground Bass, 17.yy'da, *madrigal*'lerde ve operalarda daha çok kullanılmıştır. Henry Purcell'in *Dido and Aeneas* operasının "When I am Laid" sözleriyle başlayan *adagio* bölümünde, uzun sürelerle ve inici kromatik hareketlerle oluşturulmuş *ground bass* tekniği yer almıştır.

Örnek 4: Henry Purcell, *Dido and Aeneas*

(London and Newyork, Novello Ewer and Co. 1889)

GroundBass Tekniği

Yapısı itibariyle biraz daha açıklanacak olursa, *groundbass'ın*, genelde, 8 ölçülük bas melodisinin sürekli tekrarı sırasında, özellikle 'tiz' partilerde çeşitlenerek ezgi kurulumunun gerçekleştirilmesidir. Melodi ile *groundbass* aynı anda başlamayabilir. *GroundBass* uzun değerli notalardan oluşmuş, diğer partiler ise kısa sürelerden oluşan daha hareketli bir karakterdedir. Dokusu birkaç katmandan oluşmuştur. Armonisi, aynı anda tınlayan iki ya da daha fazla seslidir. Bazen kromatik bazen de melodik olarak bas teması süslenmektedir. (Apel, 1974: 634)

GroundBass her şeyden önce bir besteleme tekniğidir, ama kimi durumlarda biçimsel bir özellik de sergileyebilmektedir. Bu teknik Barok dönemin stilsel özellikleriyle birleşince stilsel (biçemsel) bir kimlik de kazanmaktadır.

Christopher Simpson groundbass için:

"*GroundBass* 17. yy'da çalgısal müzik alanında, İngiltere'de, *Division on a Ground (Bir Bas Teması Üzerine Çeşitlemeler)* adıyla o dönemin modası olmuştur. Bütün bunlar çalanın gücüne, o anda bulduklarına bağlı" (Simpson, 1955:67). ifadesini kullanmıştır.

GroundBass tekniği başka türler içinde de kullanılmıştır. Bu türlerden biri olan *passacaglia*, İspanyol kaynaklı üç zamanlı eski bir dandır. 16. yy'da otaya çıkmış; ancak 17. ve 18. yy'da önem kazanmıştır. 17. yy'da İtalya ve Almanya'da saray dansına dönüşmüş, 18. yy'ın ortalarına kadar *ciacone* ile birlikte çoksesli müziğin önde gelen biçimlerinden biri olmuştur. Yer verildiği zaman *ciacone* gibi, *süit*'in içinde en son bölüm olarak yer alır. *Passacaglia*, *ciacone* ve *groundbass* tekniği ile biçimsel olarak ilişkilidir. Bütün bu biçimlerde olduğu gibi bastaki bir temayla, bu temanın ya kendisinin ya da öteki partilerin çeşitlenmiş tekrarları yapılıdır. *GroundBass'ın* ima ettiği bir armonik kurgu mevcuttur. Parçanın ana teması, ister basta ister diğer partilerde olsun, çeşitlemeler sırasında değişmez, ama basitçe süslenebilir. Tema her zaman anlaşılır olmak zorundadır (Hodeir, 1994: 42).

GroundBass teması bas partiden ayrılıp başka bir partide görülebilir. Genellikle minör tonalitelere kullanılmıştır. J.S. Bach'ın org için *passacaglia* ve *füg*'ü zorunlu bas yöntemiyle yazılmış bu tarz bir eserdir.

J.S. Bach
Passacaglia and Fugue in C Minor
BWV 582

Örnek 5: J.S. Bach, *Passacaglia ve Füg*

(www.sheetmusicfox.com)

Bilindiği gibi, 16.yy'da devlet yönetiminde krallar egemen olmuştur. Kilisenin gücü zayıflamış, mal varlığı, gelirleri kısılmış, bir kısmı krallığa veya yakınlarına bırakılmıştır. Din adamlarının bile atanması krallarca yapılmıştır. Ancak kilisenin gücü bitmemiştir. Krallar, kilise, bağımsız kentler ve burjuvazi dönemde ayakta olan dört önemli güç olmuştur. Bağımsız kentlerdeki burjuvazi sınıfı, bilimi, felsefeyi ve sanatı bir süs olarak değil, iktidarını pekiştiren bir güç olarak görmüştür. Bu yüzden bilim adamı, felsefeci ve sanatçılarla aynı sosyal sınıfa ait olmuşlardır. Krallar, prensler, soylular, saraylarında çok uzun süreden beri felsefe, sanat, edebiyat toplantıları yapmış, kültürel birikim gösterisi düzenleyerek, sanatı bir güç gösterisi olarak sergilemişlerdir (Kaygısız, 1999: 97).

17. yy'daki bütün bu oluşumlar içinde, birçok kaynakta *Florentine Camerata* adlı sosyal bir gruptan bahsedilmiştir. 16. yy'a yaklaşan yıllarda *Floransa*'da görülen ve *Florentine Camerata* adı verilen amatör topluluk, *Galilei Galileo*'nun babası teorisyen *Vincenzo* <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/224056/Vincenzo-GalileiGalilei>, *Count Giovanni Bardi* ve *Corsi*'nin liderliğindeki, hümanist, müzisyen entelektüellerin değişim hareketlerini oluşturan önemli bir dinamiktir. Amacı Eski Yunan drama sanatını yeniden canlandırmak ve *opera* gibi yeni türlerin gelişmesini sağlamak olmuştur. *Camerata* içerisinde yer almış *Venedik*'li orgcu *Vincenzo*, teorisyen ve besteci *Gioseffo* <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/655982/Gioseffo-ZarlinoZarlino> (1517-1590) ile çalışmış, nota ve lute öğrenmiş, *madrigal*'ler bestelemiş bir üyesidir. Müzisyen, yazar ve bilimadamı olan *Count* <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/53135/Giovanni-Bardi-conte-di-VernioGiovanni> <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/53135/Giovanni-Bardi-conte-di-VernioBardi> ile 1573-1587 yılları arasında tanışan *Florentine Camerata*, *Giulio* <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/87773/Giulio-CacciniCaccini> (1546-1618), *Marco da Gagliano* (1582-1643), *Emilio del Cavaliere* (1550-1602), *Francesco Cini*, *Cristoforo Malvezzi* (1547-1597), *Alessandro Striggio* (1536-1592) ile diğer müzisyenler, işbirliği içinde eğlencelerde ve toplantılarda görev almışlardır (Bukofzer, 1947: 152-156). Fakat *groundbass* tekniği dahil olmak üzere kontrpuana dayanan polifonik müzik, topluluğa göre dramın isteklerine çok zor uyum göstermiştir. Dolayısıyla yeni bir tür yaratma eğiliminde olmuşlardır.

GroundBass, bahsedilen etkin dinamiklerin etkisiyle, yeni üretilen ve icra edilen eserlerde teknik olarak kullanılmayarak, Avrupa'da insan sesini kullanan seküler (din dışı) eserlerin yaygınlaşmasıyla gelişen *monodi* anlayışı güçlendirilerek, çoğunlukla çalgısal müzikte kullanılan *groundbass* dışında, yeni bir tekniğin (*opera*) oluşması sağlanmaya başlanmıştır. Bütün bu yönetsel etkiler müzikte birçok tekniğin kimlik değiştirmesi ya da yeni kimlikler oluşturması açısından önem taşımaktadır.

GroundBass'ın aslında önemli bir teknik olarak 'egemenliği' simgelediğini düşünmek olasıdır. Bu kimliğiyle, bestecilere göre *groundbass*, tema olarak güçlüdür ve uzun soluklu, anlaşılır olmak zorundadır. Bu sebeple baskınlığını hiç kaybetmeden çokseslilikte yerini almıştır. Hem kullanılan çalgı karakteriyle hem de frekans dinamiğiyle ezgiyi çekendir ve yönlendirendir. Bunu yönetsel etkiyle bağdaştırmak mümkündür. Şöyle ki; altta önemli bir güç vardır ve üstte çalışan elemanlar hizmet eder mantığı düşünülebilir. Aristokrasi zemindeki bas partiyi, hizmet edenler ise üst

partileri oluşturur düşüncesi *groundbass tekniğini* bir bakıma toplumsal ve yönetsel olarak özetler.

GroundBass'ta yapı olarak kullanılan kontrpuan tekniği ve Barok dönemin sonlarına doğru 'yoğun ve karmaşık' olarak değerlendirilen çokseslilik anlayışı, 20. yy'ın başlarından itibaren etkili olmuştur. *MaxReger*'in (1873-1916) özellikle Barok dönemin yoğun kontrpuan tekniğini tercih ederek '*modern passacaglia*'lar yazması, Anton Webern'in *passacaglia*'yı serbest atonal yaklaşımla orkestral doku içerisinde kullanımı, kontrapuntal anlayışın 20. yy müziğinin disonans ve karakteri ile uyduğu önemli bir göstergesidir (Sadie, 2001).

Örnek 6: Max Reger, Introduction and Passacaglia in D moll, Andante, (http://imslp.org/wiki/Introduction_and_Passacaglia_in_D_minor_%28Reger,_Max%29).

İlerleyen dönemlerde *Jazz, Rock, Pop* gibi türlerde de görülmüştür. *riff, groove* gibi isimlerle adlandırılan küçük soluklu ezgi anlayışından oluşan uzantıları olmuştur.

Aşağıda yer alan örnekte, *Black Sabbath* topluluğunun *Iron Man* isimli şarkısında gitara verilen 4 ölçümlük *riff* gösterilmiştir.

Örnek 7: Black Sabbath, Iron Man Bas Teması

Sonuç

GroundBass'ın Barok dönemde sergilediği polifonik kimliğin öncelikle teorik ve müzikal açıdan 'karmaşa' içerdiği gözlenmektedir. Teknik, bilim, sanat, din, felsefe ve sosyal yapılanmanın meydana getirdiği 'yeni arayış' ve 'yeni düzen' düşüncesi, Barok dönemde 'müzikal estetikte yeni arayış' düşüncesini tetiklemiştir. Dolayısıyla 'polifonik karmaşa' anlayışı, bu estetik talepler doğrultusunda gelişen ve 'yalınlık' içeren yeni müzik türleriyle çelişmiştir. *GroundBass*, bu nedenle, Barok dönemde en üst seviyesine ulaşmasının hemen ardından 18. ve 19. yüzyıllarda kullanımdan kalkmıştır. 20. yüzyılda kimi bestecilerce yeniden tercih edilmiştir. Sebebi ise 18. yüzyıl

başlarında kullanımdan kalkmasını sağlayan nedenle (polifonik karmaşa ile) aynı özelliklerdedir.

20. yy'da *groundbass* tekniğinin yeniden kullanımının, bestecilerin polifonik tekniklerin atonal müziğin yapısına daha uygun olduğu düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir. Diğer bir anlatımla, 20. yy bestecileri de *groundbass* tekniği ve uzantısı olan *passacaglia* gibi türleri direk olarak polifoni (kontrpuan) olgusu ile özdeşleştirmişler ve bu tekniklere kimi eserlerinde yer vermişlerdir. 17. yy sonlarında karmaşık olduğu için terk edilen bir yaklaşım, yine aynı sebepten dolayı 20.yy başlarında tekrar benimsenmiştir. Armonik anlayış (homofoni) ile kıyaslandığında, 'polifonik karmaşa' atonal müziğin disonans yapısına daha uygundur ve *groundbass* tekniği de sergilediği polifonik kimlikle, bu amaca en iyi şekilde hizmet etmekte olduğu düşünülebilir.

Kaynakça

- APEL, Willi (1974). *Harvard Dictionary of Music*, Second Edition, Massachusetts: The Beiknap Press of Harvard UniversityPress
- BUKOFZER, Manfred (1955). *TheBaroque in Music History*. The Journal of Aesthetics and Art Criticism. Vol. 14, No. 2, Blackwell Publishing.
- HODEIR, Andre (1999). *Müzik Türleri ve Biçimler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- GRIFFITHS, Paul (2006). *Batı Müziğinin Kısa Tarihi*, Cambridge: Cambridge University Press.
- KAYGISIZ, Mehmet (1999). *Müzik Tarihi*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- SACHS, Curt (1965). *Kısa Dünya Musikisi Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- SADIE, Stanley (2001). *The New Grove Dictionary of Music & Musicians Edition 2*, Oxford: Oxford University Press.
- SIMPSON, Christopher (1959). *The Division-Violist Introduction To The Playing Up On A Ground*, Londra: William Godbid Press.
- WALTON, Charles (1974). *Basic Forms in Music*, California: Alfred Publishing.

İnternet Kaynakları

<http://www.sheetmusicfox.com>

http://imslp.org/wiki/Introduction_and_Passacaglia_in_D_minor_%28Reger,_Max%29